

บทที่ 3

มองการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของ단지ผ่านภาพยนตร์

รูปแบบที่อยู่อาศัย단지คือ ที่อยู่อาศัยลักษณะคล้ายรูปแบบอพาร์ทเมนต์ เป็นตึกคอนกรีตมีความสูง 4-5 ชั้น สร้างอยู่รวมด้วยกันหลายตึกหอในบริเวณเดียวกัน ภายในแต่ละชั้นของตึกประกอบด้วยห้องขนาด 2DK หลายห้องซ้อนขึ้นไปเป็นชั้น และภายนอกยังมีสถานอำนวยความสะดวก เช่นสนามเด็กเล่น สถานรับเลี้ยงเด็ก หรือย่านร้านค้าในตัว ดันจิถือเป็นหนึ่งในรูปแบบที่อยู่อาศัยที่สร้างปรากฏการณ์ทางสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง จากการเป็นบ้านจัดสรรแก้ไขปัญหาความขาดแคลนที่อยู่อาศัยครั้งใหญ่ในญี่ปุ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำเทคนิคการสร้างแบบอพาร์ทเมนต์เข้าวัสดุคอนกรีตที่สามารถป้องกันไฟได้ และการออกแบบห้องขนาดเล็กเน้นประสิทธิภาพแบบ 51C ที่ภายหลังกลายเป็นต้นแบบของการสร้างบ้านทั่วไป การก่อสร้างดันจิรวมไปถึงการควบคุมดูแลทั้งหมดถูกบริหารโดยองค์กรรัฐบาลคือ องค์กรจัดสรรบ้านสาธารณะญี่ปุ่น (日本住宅公団, Nihonjutakukoudan) ก่อตั้งขึ้นในปี 1955

และเมื่อเข้าสู่ช่วงเศรษฐกิจเติบโตรวดเร็วในทศวรรษ 1960 องค์กรจัดสรรบ้านสาธารณะญี่ปุ่นได้มีภารกิจในการจัดสรรดันจิเชิงภาคสังคม โดยจัดสรรดันจิให้เป็นที่อยู่อาศัยรองรับแรงงานอายุน้อยที่เคลื่อนย้ายจากต่างจังหวัดเข้ามาในตัวเมืองจำนวนมาก ทั้งยังเป็นการขยายพื้นที่ความเป็นเมืองสมัยใหม่จากการขยายขอบเขตการสร้างดันจิรูปแบบเดียวกันออกไปจำนวนมากตั้งแต่ภายในตัวเมืองจนถึงชานเมือง ทำให้เกิดปรากฏการณ์ความนิยมหลงใหลในดันจิของรัฐบาลด้วยความแปลกใหม่ทันสมัย ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรรัฐบาล ผู้อาศัยและสังคมเมืองญี่ปุ่นมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ในขั้นตอนการสร้างรูปแบบที่อยู่อาศัยดันจิ องค์กรจัดสรรบ้านสาธารณะญี่ปุ่นได้ทำการสำรวจเก็บข้อมูลจากการลักษณะการอยู่อาศัยจริงของผู้อาศัยอย่างละเอียดเพื่อใช้สร้างมาตรฐานพื้นที่ภายใน ตั้งแต่ขนาดของกรอบครัวผู้อาศัยทั่วไป ขนาดพื้นที่เฉลี่ยขั้นต่ำในการทำกิจกรรมแต่ละวัน กระทั่งการวางระบบประปาและแสงสว่างภายในที่จำเป็น หรือแม้แต่การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับมาตรฐานความต้องการขั้นต่ำในการดำเนินชีวิตเพื่อกำหนดรูปแบบและจำนวนสถานที่อำนวยความสะดวกที่ควรมีภายในบริเวณดันจิ แต่ในขณะเดียวกันผู้อาศัยเองต่างก็มีการใช้พื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนไปตามความพึงพอใจของตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวันภายในห้อง ดังนั้นรูปแบบที่อยู่อาศัยดันจิจึงสามารถ

ใช้เป็นตัวกลางสะท้อนให้เห็นถึงความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นระหว่างลักษณะความคิดของผู้ออกแบบเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ร่วมและการใช้พื้นที่จริงของผู้อาศัย

นอกจากนี้สิ่งที่กล่าวข้างต้น ดันจิเป็นอีกหนึ่งในรูปแบบที่อยู่อาศัยที่อยู่ดำเนินตลอดมาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่ผ่านช่วงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจครั้งสำคัญ และแสดงการเปลี่ยนแปลงความนิยมผันแปรตามแต่ละยุค ตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1960 ในขณะที่ญี่ปุ่นอยู่ในช่วงเศรษฐกิจเติบโตรวดเร็ว ดันจิเป็นที่อยู่อาศัยที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากการขอเช่าสมัครเช่าอยู่อาศัยอย่างล้นหลามจนถึงกระทั่งมีการจับฉลากเช่าอาศัย แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1970 ลงมากลับเกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับรูปแบบที่อยู่อาศัยดันจิออกมาเป็นจำนวนมาก ท่ามกลางการเกิดจุดเปลี่ยนกระแสทางสังคมหลายด้านที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษนี้ เช่น การเกิดกระแสความนิยมเน้นความแตกต่าง การเปลี่ยนรสนิยมของประชากรที่เป็นกระแสหลักของสังคม และการชะงักตัวของการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ และถัดมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990 ลงมาเป็นช่วงที่ดันจิถูกรื้อถอน ปล่อยให้ร้างและกลายเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยหรือคนต่างชาติ ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงจากภาวะฟองสบู่แตก พร้อมทั้งการเกิดกระแสรูปแบบการใช้ชีวิตใหม่และปัญหาการเปลี่ยนโครงสร้างสังคมเข้าสู่สังคมสูงอายุ

ด้วยการที่ดันจิได้เคยสร้างปรากฏการณ์ทางสังคมจากการเป็นที่อยู่อาศัยยอดนิยมในช่วงทศวรรษ 1960 จึงทำให้ดันจิถูกพูดถึงและถูกหยิบยกเป็นฉากประกอบในสื่อหลายชนิด เช่น การ์ตูนละคร รวมถึงปรากฏอยู่ในภาพยนตร์อยู่หลายเรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องต่างถ่ายทอดภาพลักษณ์ดันจิผ่านการเล่าเรื่องและการใช้พื้นที่ของตัวละครตามแต่ละยุคสมัยต่างกัน ไปเช่นกัน ภาพยนตร์เกี่ยวกับดันจิที่ถูกสร้างหลังทศวรรษ 1960 เล่าถึงดันจิเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัยและความหรูหรา เช่น ภาพยนตร์ *Kigeki Eikimae Danchi* (1961) กำกับโดย Hisamatsu Seiji (1919-1990) เป็นภาพยนตร์แสดงภาพทัศน์ของการสร้างดันจิออกมาจำนวนมากเข้ามาในที่หมู่บ้านชานเมืองและภายในเรื่องเล่าถึงดันจิเป็นพื้นที่ของโอกาสและอนาคต ภาพยนตร์ *Danchi heno Shoutai* (1960) เป็นภาพยนตร์โฆษณาแนะนำดันจิของรัฐบาล ภายในภาพยนตร์มีแนะนำทั้งภายนอกและภายในดันจิและกล่าวถึงดันจิเป็นเมืองแห่งความล้ำสมัยใหม่ ภาพยนตร์ *Shitoyakanakedamono* (1962) กำกับโดย Kawashima Yuzou (1918-1963) ใช้ฉากดันจิเป็นเครื่องแทนฐานะทางสังคมของครอบครัวและเป็นพื้นที่ของการใช้ชีวิตอย่างหรูหรา จนเป็นเหตุให้ครอบครัวต้องทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะอยู่ในดันจิต่อไปได้

ส่วนภาพยนตร์ที่ใช้ดันจิเป็นฉากหลักในช่วงทศวรรษ 1970 เริ่มมีจำนวนน้อยลงและเป็นภาพยนตร์นำเสนอภาพลักษณ์ของดันจิเป็นพื้นที่ปิดเหมือนกรงขัง ภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมในช่วงนี้คือ *Danchi Zuma: Hirusagari no Jouji* (1971) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการนอกใจของภรรยาที่รู้สึกอึดอัดในการใช้ชีวิตในดันจิไปหาสามีใหม่ที่พาร์ทเมนต์ และภาพยนตร์ *Minnasan Sayonara* (2013) กำกับ

โดย Nakamura Yoshihiro (1970-ปัจจุบัน) เป็นภาพยนตร์ที่ใช้ฉากคันจิช่วงทศวรรษ 1980 เป็นฉากดำเนินเรื่องผ่านเรื่องราวชีวิตของ วาตะไร ซาโตรุ ผู้รักชีวิตการอยู่อาศัยในคันจิ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วทุกคนรวมถึงเขาคัดสินใจย้ายออกจากคันจิ และภาพยนตร์คันจิตั้งแต่ทศวรรษ 1990 ลงมา ใช้ฉากคันจิเป็นสถานที่ที่หวนถ้ำลึกความหลัง ความล้าหลังเก่าแก่ และเป็นสถานที่อันตราย เช่น ภาพยนตร์ *Honoguraimizu no Soko kara* (2002) กำกับโดย Nakata Hideo (1961-ปัจจุบัน) ใช้คันจิเป็นฉากดำเนินเรื่องสยองขวัญ และ *Danchi Zuma: Hirusagari no Jouji* (2010) กำกับโดย Nakahara Jun (1951-ปัจจุบัน) เป็นภาพยนตร์ฉบับจัดทำใหม่ แสดงฉากคันจิช่วงทศวรรษ 2000 และสะท้อนสาเหตุการนอกใจของภรรยาที่อยู่อาศัยในคันจิในฉากจบอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ภรรยาเลือกย้อนกลับไปใช้ชีวิตในคันจิ

ในการศึกษาวิเคราะห์ผู้ศึกษาเลือกใช้ภาพยนตร์ทั้งหมด 5 เรื่องที่สามารถแสดงทั้งภาพทัศนียภาพและภาพลักษณ์คันจิ จนไปถึงลักษณะการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้อาศัยภายในห้องคันจิได้ชัดเจนที่สุดแต่ละช่วงทศวรรษ ช่วงทศวรรษ 1960 ใช้ภาพยนตร์ *Danchi heno Shoutai* (1960), *Eikimae Danchi* (1961) และ *Shitoyakanaju* (1962) ภาพยนตร์เกี่ยวกับคันจิช่วงทศวรรษ 1970 ใช้ภาพยนตร์เรื่อง *Minnasan Sayonara* (2013), *Danchi Zuma: Hirusagari no Jouji* (1971) และช่วงทศวรรษ 1990 ลงมาใช้ภาพยนตร์เรื่อง *Danchi Zuma: Hirusagari no Jouji* (2010) นอกจากภาพยนตร์ทั้งหมดข้างต้น ผู้ศึกษายังได้ศึกษาวิเคราะห์เทียบกับเอกสารการออกแบบคันจิและเอกสารชนิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แง่มุมทั้งด้านของผู้ออกแบบพื้นที่ ซึ่งจะให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่รวมในคันจิแต่ยุคใดอย่างชัดเจน

3.1 ทศวรรษ 1960 ยุคเฟื่องฟูของคันจิ

คันจิแต่เดิมแล้วเป็นรูปแบบที่อยู่อาศัยลักษณะอพาร์ทเมนต์องค์กรจัดสรรบ้านสาธารณะญี่ปุ่นของรัฐบาลที่ถูกออกแบบสำหรับผู้สูญเสียที่อยู่อาศัยภายหลังความเสียหายช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อเป็นการแก้ปัญหาความขาดแคลนบ้านพักอาศัยครั้งใหญ่จำนวนกว่า 4.2 ล้านหลัง (Ministry of Construction, 1951) คันจิจึงถูกออกแบบด้วยการนำการเทคนิคการสร้างบล็อกห้องขนาดเล็กซ้อนขึ้นไปเป็นชั้นสูง 3-4 ชั้นเพื่อสามารถสร้างที่อยู่อาศัยได้อย่างรวดเร็วและได้จำนวนมาก นอกจากนี้การออกแบบคันจิยังมีอีกเป้าหมายเพื่อใช้เป็นมาตรฐานต้นแบบที่อยู่อาศัยใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพการอยู่อาศัย โดยมีการออกแบบขนาดพื้นที่ภายในใหญ่ขึ้น รวมถึงการเปลี่ยนวัสดุสร้างโดยใช้โครงเหล็กเพื่อเพิ่มความทนทานต่อแผ่นดินไหวและใช้คอนกรีตทนไฟแทนไม้เพื่อป้องกันปัญหาเพลิงไหม้ ซึ่งปัญหาแผ่นดินไหวและเพลิงไหม้ต่างเป็นต้นเหตุของความเสียหายครั้งใหญ่ตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง (Suzuki et al., 2004)

ทั้งนี้ การปรับปรุงคุณภาพยังรวมไปถึงพื้นที่ภายใน การออกแบบพื้นที่ห้องภายในคันจิใช้รูปแบบ 51C (ภาพที่ 3.1) ที่ออกแบบตามการเก็บข้อมูลสำรวจลักษณะการใช้พื้นที่ของบ้านพักของแรงงานในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองเป็นเกณฑ์ในการแบ่งพื้นที่ภายในชั้นต่ำ พื้นที่ภายในรูปแบบ 51C ประกอบด้วยห้องเล็กขนาด 4 เสื่อตะตะมิกัง ห้องขนาดใหญ่ขนาด 6 เสื่อตะตะมิ และห้องครัวห้องครัวที่ติดกับห้องรับประทานอาหาร เรียกว่า ห้อง DK ซึ่งการแบ่งพื้นที่ลักษณะนี้คำนึงถึงการแบ่งพื้นที่ชั้นต่ำสุดในการใช้ชีวิตประจำวันและแบ่งตามเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พื้นที่ภายในในการแบ่งพื้นที่สำหรับรับประทานอาหารแยกออกจากพื้นที่สำหรับนอน โดยการรับประทานอาหารจะเกิดขึ้นที่ห้อง DK และกำหนดการแยกนอกระหว่างพ่อแม่และลูก ระหว่างห้องขนาด 4 เสื่อตะตะมิกัง และห้องขนาดขนาด 6 เสื่อตะตะมิ รูปแบบ 51C เป็นรูปแบบการวางพื้นที่แบบใหม่ที่มีการแยกพื้นที่สำหรับรับประทานอาหารแยกออกจากพื้นที่สำหรับนอน และเน้นการออกแบบเน้นประสิทธิภาพการใช้พื้นที่ภายในจากการออกแบบให้มีพื้นที่ขนาดเล็กเคลื่อนไหวภายในได้ง่ายและพื้นที่ที่มีการทับซ้อนการใช้งานได้อย่างหลายจุดประสงค์ เช่น ในห้อง DK จนไปถึงสอดแทรกแนวคิดใหม่ของเรื่องความเป็นส่วนตัว โดยมีการกำหนดวางให้มีการแยกนอกของคนในครอบครัวเกิดขึ้นในการแยกห้องขนาด 4 เสื่อตะตะมิกัง และห้องขนาดขนาด 6 เสื่อตะตะมิ

図 公営住宅 51c 型 (原案)

ภาพที่ 3.1 แปลนต้นแบบ 51C

ที่มา: UR Toshi Kikou (n.d.)

ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 ช่วงระหว่างญี่ปุ่นอยู่ในช่วงเศรษฐกิจเติบโตรวดเร็ว ประกอบกับการเกิดกลายเป็นตัวเมืองจากจำนวนประชากรอายุน้อยจำนวนมากอพยพเข้าตัวเมืองใหญ่ องค์กรจัดสรรบ้านสาธารณะญี่ปุ่นที่ขยายตัวเติบโตมากขึ้นเริ่มทำการจัดสรรที่อยู่อาศัยลักษณะอพาร์ทเมนต์ให้สำหรับผู้มีรายได้ปานกลางจำนวนมาก จนกลายเป็นที่รู้จักในชื่อดันจิ และมีชื่อเรียกกลุ่มผู้อยู่อาศัยเหล่านี้ว่า *ชนเผ่าดันจิ* (団地族, Danchi Zoku) ดันจิได้รับความนิยมสูงมากจากอัตราผู้สมัครขอเช่าพักอาศัยที่พุ่งสูงถึง 50 เท่าและมากที่สุดถึง 100 เท่าของจำนวนที่เปิดรับ (Haseda, 2015) ด้วยประสบการณ์แปลกใหม่ในการอยู่อาศัยที่ไม่เคยมีมาก่อนในบ้านญี่ปุ่น ตั้งแต่สีและสัมผัสของกำแพง คอนกรีตกันระหว่างพื้นที่ ระเบียงตากผ้าประตูแบบลูกบิดที่เพียงแค่บิดไขกุญแจก็ให้ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยภายในได้ จนไปถึงภายในที่มีห้องครัวติดที่สามารถทานอาหารได้ เฟอร์นิเจอร์รูปแบบใหม่ในแบบโต๊ะเก้าอี้แบบตะวันตก มีห้องอาบน้ำในตัว ห้องน้ำแบบชักโครก และอ่างระบายน้ำสแตนเลสในห้องครัว ทำให้ด้านเสียงตอบรับของผู้อยู่อาศัยในดันจิช่วงทศวรรษ 1960 ต่างเล่าถึงประสบการณ์แปลกใหม่ในด้านความสะดวกสบายและสัมผัสรูปแบบชีวิตตะวันตกภายหลังเช่าอยู่อาศัยในดันจิ

“ในครัวมีอ่างระบายน้ำแบบสแตนเลส แค่มุนก็อกน้ำก็ไหล แคใช้ไม้ขีดไฟก้านเดียวก็จุดแก๊สได้ ยิ่งกว่านั้นตัวตึกยังสร้างจากคอนกรีต ต่อให้มีแผ่นดินไหวก็ไม่ต้องห่วง”

“ก่อนย้ายมาที่นี่ เวลาจะใช้น้ำต้องตักจากบ่อบาดาล แต่ตอนนี้ทั้งในครัวก็ใช้ง่ายขึ้นและมีอ่างอาบน้ำในตัว รู้สึกสบายขึ้นเยอะมาก...”

“ดันจิในช่วงนั้นใช้คอนกรีตสร้าง ให้ความรู้สึกเหมือนอยู่ต่างประเทศ ตอนอยู่มัธยมต้นช่วงนั้นมีภาพยนตร์ ‘เวสไซด์ สตอรี’ กำลังฉายพอดี ทางเดินในดันจิให้บรรยากาศเหมือนในภาพยนตร์มาก เลยเพลิดเพลินตามไปด้วย...”

ที่มา: Okuno (2017)

ในปี 1965 ลักษณะผู้อยู่อาศัยในดันจิส่วนใหญ่เป็นมนุษย์เงินเดือนทำงานที่เมืองโตเกียว มีอายุเพียง 20-30 ปี มีรายได้ 3 หมื่นถึง 4 หมื่นเยนต่อเดือน ซึ่งอยู่ในระดับสูง และนิยมสร้างครอบครัวขนาดเล็กประกอบด้วยสามีภรรยาและเด็กเล็ก นอกจากนี้ ผู้อยู่อาศัยในดันจิยังมีอัตราการแพร่หลายของการซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือนสูงมาก โดยเฉพาะโทรทัศน์ เครื่องซักผ้า และตู้เย็น ที่ถูกยกให้เป็น “สมบัติศักดิ์สิทธิ์ 3 ประการ” (三種の神器, Sanshu no Jinki) ประจำครัวเรือน และเครื่องใช้ไฟฟ้าชนิดอื่นอีกมากมาย เช่น เครื่องดูดฝุ่น เครื่องปั่นขนมปัง หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่มีราคาสูงเมื่อเทียบกับเงินเดือน ทำให้ครัวเรือนที่อยู่ในดันจิยังมีความแตกต่างไปจากครัวเรือนทั่วไป (Hase et al, 2008)

ต้นจึนนอกจากจะให้ประสบการณ์ใหม่ในด้านการอยู่อาศัยส่วนตัวแล้วกับผู้อาศัยแล้ว การอยู่อาศัยในต้นจึนยังเน้นการใช้ชีวิตร่วมกันแบบชุมชน ตั้งแต่การสร้างชุมชนปกครองดูแลกันเอง (自治会, Jichikai) ซึ่งเป็นระบบวัฒนธรรมการสร้างชุมชนแบบดั้งเดิม โดยมีการจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการจัดการดูแลภายในจากผู้อาศัยในต้นจึนแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ ให้ความช่วยเหลือผู้อาศัยภายใน จนไปถึงการจัดงานเทศกาลภายในต้นจึน อีกทั้งภายในยังมีพื้นที่ใช้ร่วมหลากหลายพื้นที่ เช่น ร้านค้าภายในตัว สนามเด็กเล่น ห้องทำกิจกรรมร่วมกัน จนไปถึงสถานเลี้ยงเด็ก มีความครบครันอยู่ในตัวเอง ทำให้ต้นจึนกลายเป็นเมืองแห่งอนาคตที่ให้ความครบครันในชีวิต

นอกจากนี้ ส่วนหนึ่งของกระแสนิยมที่อยู่อาศัยต้นจึนยังมาจากข่าวการเสด็จมาเยี่ยมเยือนของเจ้าชาย Naruhito และเจ้าหญิง Michiko ที่ต้นจึนบะริกะ โอกะเพื่อทดลองการใช้ชีวิตแบบตะวันตกก่อนเสด็จเยือนสหรัฐอเมริกา (ภาพที่ 3.2) พร้อมทั้งกล่าวถึงความสะดวกสบายในการอยู่อาศัย ที่ถูกเผยแพร่ผ่านทางสื่อโทรทัศน์และตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ได้สร้างภาพลักษณ์ของต้นจึนเป็นที่อยู่อาศัยแห่งอนาคตและที่อยู่อาศัยแนวหน้าในสังคม

ภาพที่ 3.2 ข่าวการเสด็จเยี่ยมเยือนต้นจึนบะริกะ โอกะของเจ้าชาย Naruhito และเจ้าหญิง Michiko
ที่มา: Haseda (2015)

คันทันจิในภาพลักษณ์ของรูปแบบชีวิตแบบสมัยใหม่และเป็นที่สร้างโอกาสและยกฐานะในชีวิต ได้ถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในภาพยนตร์หลายเรื่อง เช่น ภาพยนตร์ *Kigeki Eikimae Danchi* (1961) เป็นภาพยนตร์เกี่ยวกับการเข้ามาของคันทันจิที่ซานเมืองโตเกี่ยวกับการสร้างขยายเพิ่มขึ้นในช่วงเศรษฐกิจเจริญเติบโตรวดเร็ว จึงทำให้การใช้ชีวิตของผู้คนในละแวกซานเมืองเปลี่ยนไป ในช่วงระหว่างกำลังสร้างคันทันจิ Togura Kintaro หมอชุมชนในเมืองต้องการเปิดโรงพยาบาลใหม่ใกล้คันทันจิ เพราะพื้นที่ใกล้คันทันจิมีคนมากและมีโอกาสทำกำไรได้มากกว่า ส่วน Gonda Magosaku เกษตรกรผู้ขายที่ดินแถวบริเวณคันทันจิกลายเป็นเศรษฐีและได้ใช้เงินซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าประจำบ้าน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า และเครื่องเล่นแผ่นเสียง ซึ่งของเหล่านี้เป็นสิ่งแสดงฐานะของผู้ใช้เนื่องจากเป็นตัวแทนของการใช้ชีวิตแบบใหม่ที่ทันสมัย

นอกจากภาพยนตร์นี้ได้แสดงทิวทัศน์ของคันทันจิในทศวรรษ 1960 ที่ถูกสร้างออกมาจำนวนมากและมีลักษณะเป็นตึกคอนกรีต 3-4 ชั้นคล้ายกันอย่างชัดเจน (ภาพที่ 3.3) ภาพยนตร์เรื่องนี้ยังมีฉากช่วงหนึ่งปีหลังซึ่งเป็นช่วงคันทันจิสร้างเสร็จแล้ว ในฉากนี้แสดงให้เห็นถึงการปรับเข้าสู่รูปแบบชีวิตสมัยใหม่ที่ซานเมืองผ่านคันทันจิ เห็นได้จากลักษณะบ้านและตึกที่เป็นแบบคอนกรีต รวมถึงการแต่งกายของผู้คนในละแวกเดิม โดยเฉพาะผู้ชายได้ในเสื้อสูท กางเกงขายาวแบบมนุษย์เงินเดือนในช่วงนั้น (ภาพที่ 3.4)

ภาพที่ 3.3 ฉากแสดงทิวทัศน์คันทันจิที่ซานเมืองโตเกียวทศวรรษ 1960

ที่มา: Sato, et al. (1961)

ภาพที่ 3.4 ฉากหนึ่งปีหลังคันจิสร้างเสร็จ

ที่มา: Sato, et al. (1961)

ภาพยนตร์โฆษณา *Danchi heno Shoutai* (1960) (ภาพที่ 3.5) เป็นอีกภาพยนตร์หนึ่งที่มีการใช้อองค์ประกอบของคันจิในภาพลักษณ์ของรูปแบบชีวิตสมัยใหม่ ภาพยนตร์โฆษณานี้ถูกกำกับโดยองค์กรจัดสรรบ้านมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแนะนำสถานที่ภายในคันจิ วิธีการใช้เฟอร์นิเจอร์ภายในแต่ละห้อง และกฎระเบียบการใช้ชีวิตภายในคันจิที่ต้อง ผ่านคู่มั่นคู่มั่นหนึ่งทีไปเยี่ยมเยือนครอบครัวพี่ชายในคันจิ ภาพยนตร์โฆษณานี้แสดงความหลงใหลต่อความแปลกใหม่ของคันจิในการอยู่ร่วมกันแบบแยกออกมาเป็นชุมชนหนึ่งตั้งแต่ฉากแรกที่คู่มั่นเข้ามาเดินชมสถานที่ภายนอกของคันจิ ดังที่สะท้อนในบทสนทนา

เราจะแต่งงานกันเดือนหน้าและมีโอกาสเข้าไปอยู่ในคันจิที่ไฟฝันไว้ จึงมาเรียนเกี่ยวกับวิธีการอยู่อาศัยในคันจิจากพี่ชายก่อน เรามาเริ่มดูจากแผนนำทางก่อนตั้งแต่ สำนักงานเทศบาล ตลาด สนามเด็กเล่น อาคารผู้ดูแล มีหลายอาคารใช้ใหม่ละ ... มีทั้งโรงเรียนประถมด้วยนะ คันจิเป็นเหมือนเมืองที่แยกออกเดี่ยวมาเลย มีสาขาของสำนักงานเทศบาลด้วยแปลกใหม่ละ มีตลาดใหญ่ในตัว มีรถบัสผ่านด้วย และยังมีป้อมตำรวจและตำรวจคอยเดินตรวจตราด้วย อยู่ได้อย่างปลอดภัยหายห่วง...

ที่มา: Project D (2008)

นอกจากนี้ ภาพยนตร์ยังแสดงให้เห็นถึงความหลงใหลในรูปแบบชีวิตตะวันตก ตั้งแต่ความประทับใจในความปลอดภัยจากประตูที่มีบานหน้าต่างสำหรับดูแขกผู้มาเยือนและลูกบิดพร้อมโซ่คล้องประตู ต่อมาในห้องครัวที่ตกแต่งด้วยอ่างล้างน้ำแบบสเตนเลสและมีเครื่องซักผ้าอยู่นอกกระเปียง รวมถึงห้องรับแขกแบบตะวันตกที่มีเครื่องเล่นแผ่นเสียงและโทรทัศน์ พร้อมโต๊ะเก้าอี้เหลื่อมแบบ

ตะวันตก ซึ่งเครื่องไฟฟ้าในครัวเรือนเป็นเครื่องแสดงฐานะของคนร่ำรวย และยังมีห้องอาบน้ำภายในห้อง การเพิ่มความเป็นส่วนตัวภายในครอบครัวจากการเพิ่มพื้นที่ห้องอาบน้ำส่วนตัว การจัดแบ่งห้องส่วนตัวแยกพ่อแม่กับลูก และการเพิ่มความสะดวกสบายจากเฟอร์นิเจอร์ใหม่ ทั้งหมดล้วนเป็นการสร้างพื้นที่สำหรับครอบครัวตามแบบครอบครัวคาเต

ภาพที่ 3.5 *Danchi he no Shoutai* (1960) “จดหมายเชิญสู่단지”
ที่มา: Project D (2008)

ภาพที่ 3.6 การใช้ชีวิตแบบครอบครัวตะวันตกภายใน단지
ที่มา: Project D (2008)

อีกองค์ประกอบหนึ่งเป็นความแปลกใหม่ภายในคันจิและภาพยนตร์ยังได้บรรยายได้กล่าวเน้นหลายครั้งคือ ลักษณะการอาศัยที่เน้นในรูปแบบชุมชน ที่แต่ละคนต้องมีจิตสำนึกร่วมกัน

“การกดชักโครกในห้องน้ำไม่ควรใช้กระดาษแบบเปียวยาก เช่น กระดาษแข็งหรือกระดาษหนังสือพิมพ์ เพราะจะทำให้ส้วมตัน เพื่อนบ้านจะใช้ห้องน้ำไม่ได้... เสียงก้องดังมาก ดังนั้น เวลาออกไปข้างนอกและปิดประตูต้องระวังเพื่อไม่ให้เดือดร้อนห้องที่มีเด็กทารก...”

“ทั้งตัวฉันและเขาต้องร่วมกันสร้างชีวิตของตนเอง เพื่อสร้างชีวิตที่ดีพวกเราต้องลองเลือกใช้สถานอำนวยความสะดวกที่มากหลายอย่างรอบคอบมากขึ้น และเพื่อความอยู่สบายทุกคนจำเป็นต้องเข้าใจกัน ดังนั้นคันจิจะขาดความเป็นรูปแบบชุมชนไปไม่ได้ พวกเราจึงต้องสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและมีจิตสำนึกแบบชุมชนติดตัวไว้เสมอ...”

ที่มา: Project D, (2008)

ในฉากภาพยนตร์ยังได้แนะนำความครบครันของสินค้าในย่านร้านค้าในตัวคันจิ (ภาพที่ 3.7) สนามเด็กเล่น ห้องผู้ดูแล ตลาดภายในและห้องชุมชน ซึ่งห้องเหล่านี้เป็นทั้งจุดรวมผู้คนและสร้างความเป็นชุมชนผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน และในคันจิยังมีคณะกรรมการผู้อยู่อาศัยเป็นคณะกรรมการที่ได้รับเลือกจากผู้อาศัยทำหน้าที่จัดการดูแลปัญหาและความเป็นอยู่ภายในคันจิ เช่น การจัดการขยะและจัดสร้างสถานอำนวยความสะดวกต่างให้แก่ผู้อาศัย รวมไปถึงคอยดำเนินกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ เช่น การจัดกีฬาภายใน นิทรรศการและเทศกาล ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของรัฐบาลและรวบรวมข้าวของเครื่องใช้จัดทำเป็นร้านให้บริการส่วนกลางเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนในราคาถูกเพื่อผู้อยู่อาศัยคันจิ

ภาพที่ 3.7 ย่านร้านค้าตัวคันจิ

ที่มา: Project D (2008)

ภาพยนตร์ *Shitoyakanakedamono* (1962) เป็นภาพยนตร์แนวตลกร้ายเกี่ยวกับครอบครัวของ Maeda Tokisou ที่อาศัยอย่างหรูหราอยู่ในคันจิ ภาพยนตร์นี้เสียดสีภาพลักษณ์ของคันจิทั้งผู้อาศัยที่เป็นตัวละครหลักไม่ได้เป็นคนมีฐานะแท้จริง แต่ร่ำรวยจากการฉ้อโกงเงินที่ลูกชายยักยอกเงินบริษัทละครทีวีและการให้ลูกสาวที่ไปเป็นภรรยาน้อยของนักแตงโมขายที่มีฐานะ และลักษณะการใช้พื้นที่ห้องคันจิที่ไม่ได้หรูหราอย่างที่หลายคนใฝ่ฝัน

ฉากจำนวนมากในภาพยนตร์แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ห้องแต่ละส่วนไม่ตรงตามการใช้งานที่ออกแบบและการปรับใช้พื้นที่อย่างยืดหยุ่น สะท้อนให้เห็นถึงความคับแคบของห้องคันจิที่ไม่มีห้องสามารถรองรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างเพียงพอ ในภาพที่ 3.8 เป็นฉากที่นักเขียนนิยายมาเยี่ยมหาลูกสาวเพื่อขอเลิกฉากนี้เป็นฉากที่ลูกสาวแอบฟังบทสนทาระหว่างนักเขียนนิยายและพ่อแม่ ซึ่งจะพบการปรับแต่งพื้นที่ห้องนั่งเล่นแบบญี่ปุ่นให้กลายเป็นพื้นที่ส่วนตัวเพื่อแอบฟังโดยใช้ประตูกระดาษกั้น นอกจากนี้ฉากในภาพที่ 3.9 เป็นฉากที่ครอบครัวทุกคนทานข้าวด้วยกันและลูกชายกับลูกสาวอยากเดินร่ำระหว่างดูโทรทัศน์ ซึ่งเห็นลักษณะการปรับใช้ห้องนั่งเล่นแบบตะวันตกและระเบียงภายนอกเป็นพื้นที่ใช้ร่วมสำหรับเดิน การใช้พื้นที่ห้องนั่งเล่นและระเบียงภายนอกลักษณะเช่นนี้ไม่ตรงตามการใช้งานตามรูปแบบของห้อง

ภาพที่ 3.8 การปรับเปลี่ยนห้องนั่งเล่นแบบญี่ปุ่นให้กลับเป็นพื้นที่ส่วนตัว
ที่มา: Kawashima (1962)

ภาพที่ 3.9 การปรับเปลี่ยนห้องรับแขกมาใช้เป็นห้องนั่งเล่น
ที่มา: Kawashima (1962)

นอกจากการพบลักษณะการปรับการใช้งานของพื้นที่อย่างยืดหยุ่น ในภาพยนตร์เรื่องนี้ยังพบฉากสอดส่องพฤติกรรมของคนในครอบครัวหลายฉาก ซึ่งเป็นฉากสำคัญที่ครอบครัวต่างรู้เรื่องส่วนตัวที่เกิดขึ้นของแต่ละคน และยังเป็นฉากสะท้อนพื้นที่ที่ความเป็นส่วนตัวที่รั่วไหลให้กับสมาชิกในครอบครัว ในฉากภาพที่ 3.10 เป็นฉากที่ถูกชายคุ้ยกับผู้หญิงที่แอบชอบในเรื่องการลาออกบริษัท และตัดความสัมพันธ์กับลูกชาย ซึ่งถูกแม่และผู้สาวแอบฟังและสอดส่องผ่านหน้าต่างบนประตูกั้นและผ้าม่านกันห้องครัว

ภาพที่ 3.10 ฉากแอบฟังบทสนทนาของลูกชายโดยคนในครอบครัว
ที่มา: Kawashima (1962)

จากภาพยนตร์ทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า *Danchi heno Shoutai* เป็นภาพยนตร์ที่พยายามนำเสนอต้นจิจิเป็นรูปแบบที่อยู่อาศัยที่ล้ำสมัย โดยเป็นเหมือนเมืองที่สามารถใช้ชีวิตได้จบครบวงจร และผู้คนในต้นจิจิมีรูปแบบการใช้ชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง ความทันสมัยในแบบตะวันตกทั้งในตั้งแต่รูปแบบห้อง 2DK ที่มีการแบ่งพื้นที่ตามการใช้งานและยังการกำหนดแบ่งห้องให้กับแต่ละสมาชิกในครอบครัว พร้อมประตูปแบบมีโซ่คล้องและหน้าต่างสำหรับแขกผู้เยี่ยมเยือนเพิ่มความเป็นส่วนตัวภายในให้กับครอบครัว รวมถึงเฟอร์นิเจอร์แบบตะวันตกและเครื่องไฟฟ้าเพิ่มความสะดวกสบายให้กับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้อาศัย นอกจากนี้ภายในต้นจิจิยังมีรูปแบบอาศัยแบบชุมชนที่มีการบริหารจัดการกันเองระหว่างผู้อาศัย

แต่อย่างไรก็ตามภาพยนตร์ *Shitoyakanakedamono* ที่ฉายในช่วงทศวรรษเดียวกันเสียดสีภาพลักษณ์ของต้นจิจิที่เป็นที่อยู่อาศัยชั้นนำในเรื่องของความแปลกใหม่และความทันสมัยในรูปแบบการใช้ชีวิต สะท้อนผ่านลักษณะการใช้พื้นที่ของผู้อาศัยในต้นจิจิที่ยังคงการใช้พื้นที่แบบเก่าของคนญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองอยู่ เช่น การปรับเปลี่ยนการปรับใช้พื้นที่อย่างยืดหยุ่นและความเป็นส่วนตัวภายในที่ไม่มากนัก คนในครอบครัวต่างรู้เรื่องราวของแต่ละคนผ่านการแอบฟังและแอบดู ซึ่งการใช้พื้นที่อย่างยืดหยุ่นและความเป็นส่วนตัวที่ต่ำมีคล้ายกับการอยู่อาศัยในบ้านแถว (長屋, Nagaya) ที่บ้านค่อนข้างเปิดและแต่ละบ้านถูกกั้นด้วยกำแพงกระดาษทำให้ได้ยินเสียงและสามารถเห็นภายในบ้านคนอื่นได้ นอกจากนี้แต่ละห้องในบ้านยังถูกกั้นด้วยประตูกระดาษที่สามารถเลื่อนปิดเปิดเพื่อปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ได้อย่างอิสระ อีกทั้งการอาศัยแบบกลุ่มชุมชนในลักษณะเมืองปิดที่มีการจัดการดูแลกันเองก็ยังเป็นลักษณะการอาศัยชุมชนแบบเก่าของญี่ปุ่น (町内会, Chounakai) ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้พื้นที่จริงของผู้อาศัยที่ยังไม่มีการแบ่งขอบเขตระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ใช้ร่วมอย่างแน่ชัด แต่ในขณะที่ห้องภายในต้นจิจิและบริเวณพื้นที่รอบต้นจิจิกลับมีการกำหนดแบ่งพื้นที่ที่แบ่งลักษณะการใช้งานอย่างชัดเจน

3.2 ต้นจิจิในช่วงทศวรรษ 1980 ยุคเสื่อมถอยของต้นจิจิ

ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาภาพลักษณ์ต้นจิจิในฐานะที่อยู่อาศัยในฝันถูกมองในภาพลักษณ์ที่แย่ลง โดยถูกมองเป็นที่อยู่อาศัยราคาถูกลำหรับแรงงานอายุน้อยและเป็นเหมือนที่พักชั่วคราวของสามี ไม่เหมือนเป็นบ้านของครอบครัวอบอุ่นใช้ชีวิตแบบตะวันตกด้วยกัน ทั้งนี้เกิดอิทธิพลตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 วิกฤตการณ์น้ำมันทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นชะลอการเติบโต ส่งผลต่อเนื่องให้บริษัทญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการใหม่และทดลองตลาดใหม่ เพื่อรองรับภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวเพื่อรักษาผลกำไรภายในบริษัท Ito (1998) ได้อธิบายสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงระบบบริษัทของ

ญี่ปุ่นตั้งแต่ทศวรรษ 1970 ลงมา ที่เกิดการลดจำนวนจ้างงานลงแต่เน้นฝึกฝนพนักงานให้ทำงานหลายด้าน การเน้นเทคโนโลยีเครื่องจักร (ME) และการใช้ระบบส่งมอบส่งของที่ต้องการตามเวลาที่ต้องการ (Just In Time) การเปลี่ยนแปลงระบบบริหารบริษัทภายในดังกล่าวสร้างการเปลี่ยนแปลง 2 แบบ แบบแรกคือการเพิ่มความยืดหยุ่นในการทำงาน ซึ่งพนักงานต้องทำงานจำนวนมากขึ้น มีทักษะการทำงานที่หลากหลายมากขึ้นและสามารถย้ายสถานที่ทำงานและเปลี่ยนเวลาทำงานตามเวลาที่บริษัทกำหนดไว้ได้ แบบที่สองคือ การเกิดจิตสำนึกอุทิศตนเพื่อบริษัท โดยบริษัทคาดหวังพนักงานให้ทุกคนเป็นพนักงานบริษัทแนวหน้าที่มีความสามารถจึงมีการฝึกทักษะการทำงานอย่างหนัก เพื่อให้ทำตามเป้าหมายของบริษัทที่กำหนดไว้ การทำงานอย่างยืดหยุ่นแบบนี้ได้ทำให้มนุษย์เงินเดือนญี่ปุ่นจำนวนมากกลายเป็นพนักงานอุทิศตนเพื่อบริษัท (モーレツ社員, Mouretsu Shain) ที่สละเวลาที่บ้านและครอบครัวเพื่อทำงาน

ประกอบกับกระแสความนิยมบ้านเดี่ยวที่เพิ่มขึ้น พร้อมกับเสียงวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับคุณภาพของดัชนีที่ออกมาช่วงเดียวกัน จากการสำรวจของรัฐบาลยังพบอีกว่าจำนวนครอบครัวที่ไม่พอใจกับบ้านมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งในปี 1978 มีจำนวนราว 15 ล้านครอบครัวคิดเป็นจำนวนหนึ่งในสี่จากครอบครัวทั้งหมด ดังบทสัมภาษณ์จากภรรยาที่แต่งงานมาเป็นปีที่ 10

“...พวกเราย้ายจากอพาร์ทเมนต์เอกชนมาอยู่บ้านจัดสรรรัฐบาลแล้ว แต่เข้ามาที่นี่แล้วรู้สึกแคบ อยากได้ห้องเรียนหนังสือสำหรับเด็กเพิ่มด้วย อย่างไรก็ตามแต่อยากได้เพิ่มอีกสักหนึ่งห้อง แถมที่นี้การสัญจรก็ไม่สะดวก การได้เข้าไปอาศัยในบ้านเป็นของตัวเองคือเป็นความฝันของฉัน”

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ที่มา: Koudo Seichou wo Kankaerukai (2005)

นอกจากนี้ ดันจิที่ถูกสร้างช่วง 1950 มีสภาพเสื่อมโทรมลงมาก จนกลายเป็นบ้านชั่วคราวราคาถูกของพนักงานอุทิศตนเพื่อบริษัทก่อนซื้อบ้านเดี่ยวเป็นลำดับต่อไป ภาพลักษณ์ที่ย่ำแย่ของดันจิในทศวรรษ 1970 ได้ถูกนำมาใช้สร้างภาพยนตร์ *Danchi zuma: Hirusagari no Jouji* (1971) เป็นภาพยนตร์ดัดเรท สร้างโดยบริษัท Nikkatsu Roman Poruno ซึ่งในช่วงนั้นวงการภาพยนตร์เสื่อมถอยลงจากการแพร่หลายของโทรทัศน์สี บริษัทใหญ่ Nikkatsu จึงเน้นสร้างภาพยนตร์ดัดเรทที่สามารถเรียกคนดูได้ง่าย หลังจากนั้นผู้กำกับมีฝีมือหลายคนได้ร่วมกันสร้างภาพยนตร์ดัดเรทต้นทุนต่ำและมี

คุณภาพขึ้นมา ซึ่งหนึ่งในผลงานที่มีชื่อเสียงคือ *Danchi zuma: Hirusagari no Jouji* และได้ถูกนำมาสร้างใหม่อีกครั้งในปี 2010

ภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นภาพยนตร์แสดงชีวิตคู่ที่น่าเบื่อในคัน ที่ภรรยาต้องทนทั้งความเบื่อหน่ายจากการเป็นแม่บ้านอาชีพและความอึดอัดจากการที่ไม่ได้ระบายความใคร่ทางเพศ จนนอกใจไปคบหากับผู้ชายที่เคยเป็นเพื่อนเก่าและอาศัยอยู่พาร์ทเมนต์ แล้วถัดมาการนอกใจของภรรยาถูกเพื่อนบ้านจับได้และถูกบังคับให้ไปขายบริการ ซึ่งท้ายที่สุดจนถูกสามีจับได้ที่ร้านขายบริการ จึงตัดสินใจหนีไปกลับไปหาเพื่อนเก่าคู่นอกใจและทั้งคู่จบชีวิตลงด้วยอุบัติเหตุระหว่างมีเพศสัมพันธ์ด้วยกันบนรถ

ฉากคันจิที่ใช้ในภาพยนตร์นี้เป็นฉากคันจิอยู่ในซานเมือง ฉากแรกจะเห็นกลุ่มภรรยาที่อาศัยอยู่ในคันจิยื่นส่งกลุ่มสามี ก่อนสามีจะขับรถยนต์ส่วนตัวออกไปทำงานในตัวเมือง ก่อนตัดฉากมาที่ภรรยาอยู่คนเดียวคอยจัดดูแลทำความสะอาดห้องคันจิในช่วงแรก ซึ่งฉากส่วนมากในภาพยนตร์เรื่องนี้มักจะเห็นฉากที่สามีใช้ห้องคันจิเป็นเหมือนที่พักชั่วคราวเท่านั้นก่อนออกไปทำงานข้างนอก เช่น สามีนั่งพักในห้องนั่งเล่น หรือเข้าห้องนอนในตอนที่ยังหลับไปแล้วในช่วงดึก และบ่อยครั้งที่สามีปล่อยให้ภรรยาอยู่คนเดียวบอຍจากการอยู่ค้ำที่บริษัท กลับมาช่วงดึกและออกไปทำงานตั้งแต่เช้าตรู่ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของพนักงานที่อุทิศตนเพื่อบริษัทในช่วงนั้น

ส่วนภาพของภรรยาในภาพยนตร์ถูกนำเสนอเป็นแม่บ้านถูกกักบริเวณอยู่แค่ภายในคันจิ โดยทำกิจกรรมเหมือนซ้ำเดิมในแต่ละวันภายในบ้าน เช่น ทำงานบ้าน ทำอาหาร (ภาพที่ 3.11) มีบางครั้งก็ออกไปข้างนอกแต่ก็ยังอยู่ในตัวคันจิ เช่น ออกไปซื้อของในย่านร้านค้าคันจิ และคอยดูแลสามีที่กลับมาที่ห้อง ความอึดอัดและความน่าเบื่อของการใช้ชีวิตในคันจิทำให้ภรรยาออกไปหาผู้ชายเพื่อนเก่าที่อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์ ซึ่งสอดคล้องกับช่วงทศวรรษ 1970 เป็นช่วงที่อพาร์ทเมนต์ได้รับความนิยมและเป็นที่อยู่อาศัยของคนมีฐานะในสังคม เมื่อภรรยาถูกสามีจับได้ว่านอกใจตอนที่สามีไปเจอภรรยาที่ร้านขายบริการ ภรรยาได้ระบายความอึดอัดใจที่มีต่อชีวิตคู่ในคันจิ

“ฉันทนมาตลอด ทุกวันทุกวันต้องมาอยู่ในกล่องคอนกรีต ทำอะไรซ้ำๆ เดิมๆ อยากกินอะไรที่ชอบก็ไม่ได้กิน ของที่อยากได้ก็ไม่มีเงินซื้อ อึดอัดแทบจะหายใจไม่ออกอยู่แล้ว”

ที่มา: Nishimura (1971)

การระบายความอึดอัดของภรรยาสะท้อนการเปลี่ยนภาพลักษณ์ของคันจิกลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและเป็นที่อยู่อาศัยที่ไร้สีสัน การเปรียบคันจิเหมือน “กล่อง” มากกว่าที่อยู่อาศัย เนื่องจากการกำหนดวางพื้นที่ภายในแบ่งตามการใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ชีวิต

ของแม่บ้านอาชีพจนมากเกินไป ทั้งยังมีความปิดในย่านคันจิที่มีร้านค้าและสินค้าจำหน่ายภายในเพียงไม่กี่อย่างเท่านั้น นอกจากนี้จากภาพยนตร์ยังเปลี่ยนภาพลักษณ์ของความเป็นชุมชนและการติดต่อคบหากับเพื่อนบ้านในคันจิให้เป็นสิ่งอันตรายต่อครอบครัวและชีวิตส่วนตัว ในฉากที่เพื่อนบ้านจับได้ว่าภรรยาแอบนอกใจกับผู้ชายที่เป็นเพื่อนเก่าอีกคนได้ และถือโอกาสข่มขู่ภรรยาให้ไปขายบริการ ถ้าไม่ทำตามเงื่อนไขจะนำเรื่องไปบอกสามีและเพื่อนบ้านทั้งหมด

ภาพที่ 3.11 ฉากภรรยาคอยดูแลภายในบ้านและส่งสามีออกไปทำงาน
ที่มา: Nishimura (1971)

รูปแบบการใช้ชีวิตของผู้อยู่อาศัยในช่วงระหว่างช่วงทศวรรษ 1970 ถึง 1980 มีจุดเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ ประการแรกคือ ความเป็นปัจเจกนิยมที่เพิ่มสูงขึ้นจากปฏิกิริยาต่อการคงรูปแบบครอบครัวเดี่ยวแบบเก่าเน้นฐานเศรษฐกิจเหมือนในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นไปได้ยากขึ้น Masahiro Yamada (2005) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจและบริบทสังคมกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบครอบครัว ครอบครัวช่วงเศรษฐกิจเติบโตรวดเร็วมีลักษณะพิเศษคือมีฐานเศรษฐกิจแข็งแรงจากรายได้ของสามี ประกอบกับเศรษฐกิจอยู่ในช่วงเติบโตรวดเร็วทำงานรายได้ของสามีมีความมั่นคง ซึ่งเป็นฐานสำคัญทำให้ครอบครัวคงรูปแบบได้ แต่ในทางกลับกันตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ภาวะเศรษฐกิจชะลอการเติบโตได้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของสามีซึ่งเป็นรายได้หลักของครอบครัวที่เคยเป็นฐานรูปแบบครอบครัวในช่วงทศวรรษ 1960 จึงทำให้การคงรูปแบบเป็นไปได้ยากขึ้น ภาระความรับผิดชอบของครอบครัวจึงตกลงไปหาสามีและสมาชิกครอบครัวคนอื่นเพิ่มขึ้น นั่นคือ ภรรยาต้องมาทำงานชั่วคราวนอกบ้านเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และนอกจากนี้ทำให้ปัจเจกชนทั่วไปที่คิดจะแต่งงานอาจเลื่อนช่วงวัยแต่งงานออกไป หรืออาจจะเลือกที่จะไม่แต่งงานเพื่อลดความเสี่ยงจากภาระค่าใช้จ่ายในชีวิต การเปลี่ยนแปลงรูปแบบครอบครัว ประกอบการปรับเปลี่ยนรุ่นของผู้บริโภคที่เป็นกระแสหลักในระหว่างภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวได้

ส่งผลต่อเนื่องในการสร้างกระแสการบริโภคใหม่ที่มีขนาดเล็กลงในระดับปัจเจกสอดคล้องตามรูปแบบชีวิตของแต่ละคน

Atsushi Miura (2012) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนกระแสบริโภคผ่านการเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนผู้คุมกระแสบริโภค โดยกระแสการบริโภคที่ 2 ในช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นช่วงที่แรงงานหนุ่มสาวจำนวนมากไหลเข้าตัวเมืองใหญ่จากเศรษฐกิจที่เติบโตและสร้างครอบครัวเดี่ยวขึ้นจำนวนมาก กระแสการบริโภคหลักจึงเป็นระดับหน่วยครอบครัวที่เน้นในเรื่องความเพียงพอและความจำเป็น แต่ในขณะที่กระแสบริโภคที่ 3 ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1970 เป็นต้นไป ผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวจากวิกฤตน้ำมันได้ทำให้เกิดการทบทวนและปรับเปลี่ยนรูปแบบชีวิตใหม่ของผู้บริโภคเกิดขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงและภาระที่เข้ามาในชีวิต โดยเน้นหนักมาที่การคำนึงถึงระดับปัจเจกเป็นตัวสำคัญ จึงทำให้เกิดกระแสบริโภคขนาดย่อยลงในระดับชั้นบุคคลตามความแตกต่างของรูปแบบชีวิต แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดการเปลี่ยนผู้นำกระแสบริโภคหลัก ซึ่งเป็นลูกหลานจากยุคที่มีการไหลของประชากรเข้าตัวเมืองจำนวนมากในช่วงทศวรรษ 1960 ได้เข้าสู่วัยทำงาน โดยรุ่นนี้มีแนวทางบริโภคที่แตกต่างจากรุ่นก่อนที่เน้นความจำเป็นและความเป็นอเมริกาแบบตะวันตก แต่เน้นไปที่การบริโภคที่แสดงถึงความเป็นตัวเองจากความแตกต่าง

ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวและการเปลี่ยนรุ่นผู้นำการบริโภคเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบชีวิตของผู้อาศัยเปลี่ยนไป โดยเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้นจากรูปแบบครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงและมีความหลากหลายมากขึ้นต่างจากรูปแบบครอบครัวในช่วงทศวรรษ 1960 ที่ครอบครัวส่วนมากเป็นครอบครัวเดี่ยว ทั้งนี้ เพื่อลดความเสี่ยงและภาระที่เกิดขึ้น ประกอบกับกระแสบริโภคที่มาจากการเปลี่ยนรุ่นผู้นำกระแสบริโภคทำให้การเลือกบริโภคของผู้อาศัยในทศวรรษนี้ไม่ยึดติดกับรูปแบบตายตัว แต่กลับเน้นความแตกต่างหลากหลายเพื่อเป็นการแสดงตัวตนของตัวเอง จึงทำให้รูปแบบที่อยู่อาศัยคั่นจิที่รูปแบบมีความตายตัวได้รับความนิยมลดลง

ภาพยนตร์ *Minasan Sayonara* (2013) เป็นภาพยนตร์เกี่ยวกับชีวิตของ Watarai Satoru ผู้ตั้งใจจะใช้ชีวิตทั้งตลอดชีวิตของเขาในคั่นจิ ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นภาพยนตร์ที่แสดงภาพของคั่นจิตั้งแต่ช่วงได้รับความนิยมจนไปถึงช่วงตกต่ำ พร้อมทั้งแสดงการแทรกซึมของความปัจเจกนิยมที่เข้ามาในชีวิตประจำวันผ่านการใช้พื้นที่จริงตลอดช่วงทศวรรษ 1980 ถึง 1990 และการเติบโตของผู้อาศัยที่เป็นวัยรุ่นภายในคั่นจิ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วทุกคนได้ออกไปจากคั่นจิ

ในภาพยนตร์แสดงการใช้ชีวิตในห้องคั่นจิช่วงทศวรรษ 1980 ซึ่งพบว่ามี การแบ่งเส้นขอบเขตความเป็นส่วนตัวมีความชัดเจนขึ้นและความส่วนตัวภายในสูงมากขึ้น จากการแบ่งห้องส่วนตัวให้สำหรับตัวเองซึ่งเป็นลูกคนเดียวในครอบครัวและห้องนี้มีความเป็นส่วนตัวสูงมากขึ้น โดยในฉาก

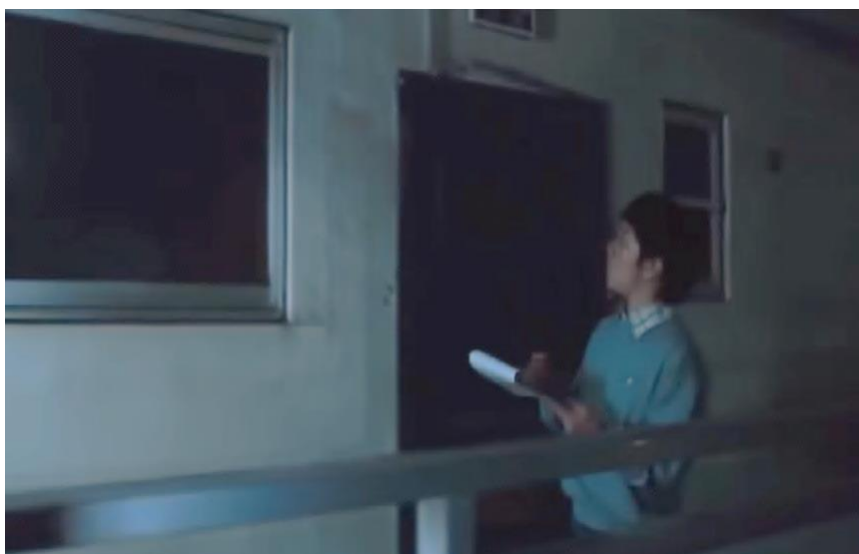
ภาพยนตร์จะไม่พบฉากแม่อยู่ในห้องส่วนตัวของลูก แต่กลับพบเฉพาะฉากแฟนของตัวเอกที่สามารถเข้าไปได้และบทสนทนาระหว่างแม่ลูกเองก็ไม่ได้เกิดขึ้นที่ห้องส่วนตัวของตัวเอกแม้ว่าเป็นเรื่องส่วนตัวแต่ถูกผูกคยที่ห้องนั่งเล่นแทน (ภาพที่ 3.12) นอกจากภาพยนตร์สะท้อนในเรื่องความเป็นปัจเจกนิยมที่สูงขึ้นยังสะท้อนถึงผลต่อเนื่องจากการขยายตัวของความเป็นปัจเจกคือ การสลายความเป็นชุมชนในคันทัน จากในฉากที่ตัวเอกคอยเดินตรวจตราสอดส่องตามห้องในคันทันเพื่อตรวจตราความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย (ภาพที่ 3.13) ซึ่งในการเดินตรวจตรารายหลังทศวรรษ 1990 นั้นกลับทำให้เขาถูกแจ้งความในข้อหาบุกรุกพื้นที่ส่วนบุคคล ความต้องการความเป็นส่วนตัวที่มากขึ้นทำให้การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้อาศัยเป็นไปได้ยากขึ้น ภายในภาพยนตร์ยังพบพื้นที่ใช้ร่วมที่ถูกทิ้งว่างไว้และพบการทำกิจกรรมที่นอกเหนือการใช้งานที่กำหนดไว้ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นฉากสนทนาเรื่องส่วนตัวที่เกิดขึ้นที่ระเบียงห้องที่ใช้สำหรับตากผ้าระหว่างตัวเอกและเพื่อนร่วมชั้น และหลายฉากที่แสดงห้องว่างและพื้นที่ใช้ร่วมภายนอกคันทันถูกปล่อยร้าง เช่น สนามเด็กเล่น ย่านซื้อสินค้าภายในที่ปิดตัวลง

ทั้งหมดนี้เกิดจากความต้องการอันหลากหลายมากขึ้นของผู้อาศัยจนทำให้พื้นที่ใช้ร่วมในคันทันไม่สามารถสนองความต้องการของผู้อาศัยได้หมดเหมือนกับช่วงทศวรรษ 1960 ตั้งแต่ขาดพื้นที่ใช้ร่วมเพื่อสร้างสัมพันธ์ของคนหนุ่มสาวย่านซื้อสินค้าภายในก็มีบริการไม่ครบครัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับแต่ละตัวละครในภาพยนตร์เองก็สะท้อนถึงความเป็นปัจเจกที่เพิ่มขึ้นและความไม่ครบครันของคันทันที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้อาศัย เช่น เพื่อนร่วมชั้นของตัวได้ตัดสินใจย้ายออกไปทำงานที่ตัวเมืองใหญ่ แฟนของตัวเอกที่ตัดสินใจไปคบกับผู้ชายคนอื่นเพื่ออยากจะใช้ชีวิตธรรมดา และเพื่อนของเขาที่มีปัญหาสุขภาพจิตจำเป็นต้องย้ายออกไปเข้าโรงพยาบาล ซึ่งภายในเรื่องได้ใช้การอุปถัมภ์จากการเปรียบเทียบการย้ายออกจากคันทันเป็นเหมือนการจบรุ่นการศึกษา โดยแต่ละคนในคันทันล้วนย้ายออกไปหาโอกาสในชีวิตและเพื่อความสะดวกความครบครันในที่อื่น นำมาสู่การเสื่อมสลายของระบบชุมชนปิดภายในคันทัน

ภาพที่ 3.12 บทสนทนาเรื่องส่วนตัวระหว่างแม่กับตัวเอกที่ห้องนั่งเล่น

ที่มา: Nakamura (2013)

ภาพที่ 3.13 ฉากตัวเอกเดินตรวจตราห้องอื่นภายในคันทันจิ

ที่มา: Nakamura (2013)

คันทันจิตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาเริ่มเกิดปัญหาต่างๆ ที่ส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการอยู่อาศัยดั้งเดิมของคันทันจิไม่ว่าจะเป็นความคับแคบจากจำนวนห้องไม่เพียงพอต่อการใช้งานสำหรับคนในครอบครัว ความรำคาญเสียงดังจากเพื่อนบ้าน ความห่างไกลจากที่ทำงาน และความเบียดเบียนเกี่ยวกับกฎระเบียบภายในคันทันจิ เป็นต้น ปัญหาทั้งหมดล้วนแต่สะท้อนถึงความไม่สอดคล้องกับรูปแบบชีวิตที่มีความเป็นปัจเจกนิยมสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนบริบทสังคมและรูปแบบการใช้ชีวิตในช่วงทศวรรษ 1970 ที่ได้สร้างสำนึกในการแบ่งพื้นที่เข้าหาตัวผู้อาศัยอย่างเข้มข้นมากขึ้น ตั้งแต่การวางแผนแบ่งระหว่างภายนอกและภายในห้องของคันทันจิทำให้ห้องคันทันจิมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้นและเป็นพื้นที่ปิดตัดการเชื่อมสัมพันธ์จากภายนอก จึงเป็นส่วนทำให้พื้นที่ใช้ร่วมภายนอกคันทันจิไม่สามารถทำงานได้ และรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบชุมชนที่เป็นหัวใจหลักของคันทันจิเป็นไปได้อย่างขึ้น นอกจากนี้การวางแผนแบ่งภายในห้องเองก็แยกพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ใช้ร่วมเป็นสัดส่วนมากขึ้นจากการจัดสรรห้องส่วนตัวสำหรับสมาชิกในครอบครัวที่ให้ความเป็นส่วนตัวสูงขึ้นลดขาดระหว่างสมาชิกครอบครัวด้วยกันเองอีกด้วย การวางแผนแบ่งที่มีความเข้าหาตัวผู้อาศัยที่มีความหลากหลายในรูปแบบการดำเนินชีวิตมากขึ้นในทศวรรษนี้ทำให้รูปแบบที่อยู่อาศัยคันทันจิที่พื้นที่ถูกออกแบบมาเพื่อครอบครัวเดี่ยวไม่สามารถรองรับการใช้งานได้

3.3 ดันจิในช่วงทศวรรษ 1990 ถึงช่วงทศวรรษ 2000 ยุคฟื้นฟูของดันจิ

ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา มีการรายงานข่าวการเสียชีวิตโดดเดี่ยวที่เพิ่มขึ้นภายในดันจิ

“ในปี 2001 ฤดูใบไม้ผลิ พบซากกระดูกของชายวัย 59 ปีที่ห้องครัว เสียชีวิตมานานมาแล้ว 3 ปี เนื่องจากห้องของผู้ตายที่อาศัยอยู่เปิดไฟทิ้งไว้ทำให้มีเตอร์ไฟฟ้ายังหมุนทำงานอยู่ เพื่อนบ้านจึงคิดว่าน่าจะอยู่ข้างในนั้นตลอด แต่เมื่อคนเก็บค่าเช่ามาที่ห้องจึงพบศพ นอกจากนี้ชายคนนี้มีประวัติหย่าร้างและอาศัยอยู่คนเดียวมาตลอด โดยไม่มีการติดต่อกับลูกและพี่น้อง”

“ปี 2002 พบศพชายอายุ 50 ปีเสียชีวิตคาโต๊ะญี่ปุ่นในห้องน่านมาแล้ว 3 เดือน สภาพห้องภายในรกรุงรังและเปิดสวิตซ์ทำความร้อนโต๊ะญี่ปุ่นทิ้งไว้ โดยการค้นพบศพเริ่มจากการแพร่ข่าวลือว่าตายแล้วของเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ผู้ตายเป็นพนักงานถูกเลิกจ้างและอยู่แยกกับภรรยาและลูก จึงพักอาศัยอยู่คนเดียว”

ที่มา: Welfare and Medical Service Network System (2008)

ถัดออกมาในปี 2013 หนังสือพิมพ์ Nikkei เซ็นกันได้ทำบทความเกี่ยวกับสถานภาพของดันจิที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากและมีการเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวต่อเนื่อง เป็นเหตุจากผู้อาศัยอายุมากขึ้นและถูกออกไปทำงานที่ตัวเมือง บทความได้ระบุสถานภาพดันจิโทะโยชิกิ เมืองคาชิวะชิ จังหวัดชิบะ ที่มีจำนวนผู้อาศัยลดลงจำนวนมาก มีจำนวนผู้อาศัยลดลงจากปี 1964 จำนวนผู้อาศัย 1 หมื่นคนเหลือ 6,000 คนในปี 2013 และในจำนวนนี้เป็นผู้มีอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นกว่าร้อยละ 41.6 และพบการเสียชีวิตคนเดียวจำนวนมาก (Yabe, 2013) และในดันจิทะกะชิมะไคระ จังหวัดโตเกียวมีสภาพคล้ายกันคือ มีผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 35.7 และลักษณะผู้อาศัยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่มีแค่สามีภรรยาและอาศัยอยู่คนเดียวกว่าร้อยละ 53.2 (Minnanokaigogaku, 2016)

จากข่าวทั้งหมดข้างต้นแสดงลักษณะผู้เสียชีวิตในดันจิส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและอาศัยอยู่คนเดียวในดันจิ โดยถูกตัดขาดจากการดูแลและความสัมพันธ์ภายนอก ซึ่งได้กลายเป็นภาพสะท้อนถึงการเปลี่ยนภาพลักษณ์ที่ของดันจิในช่วงทศวรรษ 1990 กลายเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้สูงอายุและความเสื่อมสลายของชุมชนที่เคยเป็นหัวใจของดันจิ โดยเกิดจากปัจจัยหลักทางด้านบริบททางสังคม

การเปลี่ยนแปลงช่วงอายุของครอบครัวผู้อาศัยในคันจิ ผู้สูงอายุในคันจิเหล่านี้เป็นรุ่นเบบี้บูมในช่วงทศวรรษ 1960 ที่เข้าพักอาศัยในคันจิทั้งในตัวเมืองและชานเมืองจำนวนมาก และนิยมสร้างรูปแบบครอบครัวเดี่ยว ซึ่งต่อมาเมื่อลูกเข้าสู่วัยทำงาน ได้ย้ายออกจากคันจิเข้าไปพักอาศัยในที่ใกล้ที่ทำงาน หรือออกไปอาศัยคนเดียวในอพาร์ทเมนต์ เมื่อเวลาผ่านไปส่งผลให้ครอบครัวที่อยู่ในคันจิยังมีขนาดเล็กลงเหลือแค่สามีภรรยาเท่านั้น และเหลือเพียงคนเดียวในครอบครัวหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตก่อน ประกอบกับพลวัตทางเศรษฐกิจช่วงทศวรรษ 1990 ได้สร้างความเสี่ยงต่อความยากจนในการดำเนินชีวิต เป็นผลให้เกิดการลดทอนสัมพันธภาพของครอบครัวในการใช้ชีวิตในครอบครัวที่มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน ทำให้สามีมีโอกาสน้อยในการกลับมาใช้เวลาร่วมกับครอบครัว นอกจากนี้ยังส่งผลถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวพ่อแม่คือ ลูกไม่สามารถแบกรับภาระเลี้ยงดูพ่อแม่ได้และได้สร้างแนวคิดของพ่อแม่ไม่อยากจะเป็นการให้กับลูก

หลายภาพยนตร์ที่ใช้คันจิเป็นฉากหลักในช่วงทศวรรษ 1990 ลงมา นำเสนอภาพลักษณ์คันจิเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ เป็นที่เจียบเหงาและเปล่าเปลี่ยวจากผู้อยู่อาศัยที่มีจำนวนน้อย และเป็นที่หวงรักความทรงจำของครอบครัว

ภาพยนตร์ *Danchi Zuma: Hirusagari no Jouji* (2010) เป็นภาพยนตร์ฉบับทำใหม่ของเรื่องเดียวกันในปี 1971 มาสร้างใหม่ โดยคงการดำเนินเรื่องแบบเดิมคือ ภรรยาเกิดความเบื่อหน่ายในการใช้ชีวิตประจำวันในคันจิจึงเป็นเหตุนอกใจสามี แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาบางส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและฉากคันจิในยุคนี้ โดยเพิ่มสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับคันจิช่วงนี้ เช่น ผู้สูงอายุเสียชีวิตในห้องคนเดียว การถูกกลั่นแกล้งและรบกวนจากเด็กในคันจิ คันจิที่มีวัยทำงานอาศัยอยู่น้อยมากและมีห้องว่างจำนวนมาก ความอึดอัดและความเจียบเหงาเองเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ภรรยานอกใจสามี นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนภูมิหลังของผู้ชายที่ภรรยานอกใจคือ เป็นพนักงานขายเครื่องกรองน้ำคอยตระเวนขายตามห้องคันจิและเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่ฐานะไม่ดีนัก ซึ่งทำให้เนื้อเรื่องเน้นไปที่ตัวคันจิมากกว่าภาพยนตร์ในปี 1971

ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้แสดงสภาพของคันจิที่อยู่ในช่วงรื้อถอนและสร้างใหม่ หลายพื้นที่ใช้ร่วมภายในถูกปล่อยร้างและอาคารถูกรื้อถอน ในฉากภรรยาจำเป็นต้องจีจิกขานออกไปซื้อของที่ย่านร้านค้านอกตัวคันจิในภาพที่ 3.14 เพราะย่านร้านค้าในคันจิปิดตัวลง และในฉากที่พนักงานขายเครื่องกรองน้ำคุยเรื่องลูกกับแฟนเก่าในสนามเด็กเล่นที่ไม่ค่อยมีคน (ภาพที่ 3.15) ซึ่งการเกิดกิจกรรมนอกเหนือการใช้งานในพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงพื้นที่ที่ไม่สามารถทำงานได้ นอกจากสภาพภายนอกของคันจิแล้ว ยังเห็นภาพลักษณ์ของคันจิในรูปแบบที่อยู่อาศัยราคาถูกและเป็นเหมือนที่อยู่อาศัยชั่วคราวจากผู้อยู่อาศัยแต่ละคนที่อายุน้อยล้วนมีเหตุผลเข้ามาพักอาศัยในคันจิ พนักงานขายเครื่องกรองน้ำที่เป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว และครอบครัวสามีภรรยาที่ออกมาจากบ้านเกิดต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในเมือง

ภาพที่ 3.14 ฉากภรรยาซื้อของนอกตัวคันจิ
ที่มา: Nakahara (2010)

ภาพที่ 3.15 ฉากพนักงานขายเครื่องกรองน้ำคุยเรื่องลูกกับแฟนเก่าในสนามเด็กเล่น
ที่มา: Nakahara (2010)

ปัญหาที่เกิดความบังเอิญที่เข้มข้นมากเกินไปทำให้ผู้อาศัยขาดความสัมพันธ์และความ
เป็นชุมชนในคันจิ ฉากในที่ประชุมของคณะกรรมการดูแลผู้อาศัยได้รายงานข่าวผู้สูงอายุเสียชีวิต
ภายในคันจิที่เสียชีวิตมานานกว่า 2 เดือน และเล่าถึงความเป็นส่วนตัวที่มากเกินไปจนขาดความอบอุ่น
ในคันจิ จึงขอความร่วมมือกับผู้อาศัยทุกคนช่วยกันการสร้างนิสัยทักทายผู้อาศัยคนอื่น

“ถึงความเป็นส่วนตัวเป็นสิ่งสำคัญ แต่ถ้าไม่ช่วยเหลือดูแลก็แย่เนะ ยิ่งฉันนี่คนค่อยๆ ลดลงทุกปี และมาเกิดเหตุการณ์แบบนี้ก็ยิ่งแย่เข้าไปใหญ่ ดังนั้นพบเจอผู้สูงอายุอาศัยคนเดียว หรือคนที่ไม่ค่อยสูงส่งกับใคร พวกเราควรทักทายและพูดคุยกับพวกเขาหน่อยดีไหม”

ที่มา: Nakahara (2010)

ห้องของผู้อาศัยที่ขยายพื้นที่ความเป็นที่ส่วนตัวมากขึ้น โดยตัดขาดความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน จากที่คนป้าที่เป็นผู้ใช้ชีวิตอยู่ในคันจิตั้งแต่เกิดอาจมาทำให้และเข้ามาในห้องมานั่งคุยกับภรรยา (ภาพที่ 3.16) ที่นอกจากจะขอคืมเบียร์และขอให้ใช้ครัวเพื่อทานอาหารระหว่างคุย ด้วยความอึดอัด ภรรยาจึงโกหกเพื่อนบ้านว่าสามีกลับบ้านเร็ว ฉากนี้แสดงสำนึกความเป็นส่วนตัวของพื้นที่ที่แตกต่างกันระหว่างรุ่นผู้อาศัย คนป้าที่เคยอยู่อาศัยในคันจิช่วงไ้ได้รับความนิยมและเป็นช่วงที่คันจินั้นการสร้างสัมพันธ์และความเป็นชุมชน กับภรรยาที่เป็นผู้อาศัยในช่วงคันจิเสื่อมความนิยมลง

ภาพที่ 3.16 ฉากเพื่อนบ้านมาเยี่ยมภรรยาในห้อง

ที่มา: Nakahara (2010)

ในฉากท้ายของเรื่องสามีรู้ว่าภรรยานอกใจและฝ่ายภรรยาเองก็สารภาพต่อสามี สามีจึงพูดกับภรรยาว่า

“ตอนนี้ฉันคิดว่าอยากจะออกจากบริษัทนะ เพราะไม่รู้ว่าบริษัทจะอยู่ได้อีกนานแค่ไหน เลยคิดว่ากลับบ้านนอกทำสวนดีไหม ที่บ้านนอกนั้นมีบ้านกว้างกว่าที่นี่เยอะนะ”

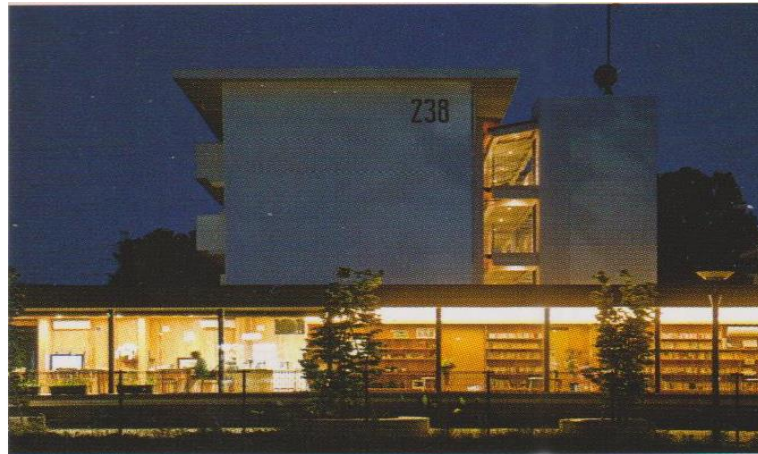
ที่มา: Nakahara (2010)

ข้อเสนอของสามีแสดงถึงคันจิไม่สามารถเป็นที่อยู่ถาวรด้วยความความคับแคบและความ
เจ็บเหงา การย้ายไปอยู่บ้านใหญ่ในบ้านนอกที่สามารถมีรูปแบบชีวิตที่มีความอิสระตามแบบของ
ตัวเองจากการย้ายไปบ้านที่กว้างขึ้นและทำงานเกษตรที่บ้านเกิดของตัวเองเป็นสิ่งที่ดีกว่า ซึ่งจาก
ตอนท้ายที่สุดภาพยนตร์นี้ต่างจากในปี 1971 ที่ภรรยาต้องการย้ายไปอยู่ในอพาร์ทเมนต์ของผู้ชายคู่
นอกใจคือ เป็นฉากที่ภรรยากลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติในคันจิ โดยไม่ตอบตกลงกับทั้งสามีและไม่
สนใจผู้ชายที่นอกใจ ฉากนี้เป็นฉากสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจถึงความต้องการของความเบื่อ
หน่ายในการใช้ชีวิตในคันจิของภรรยา และการถูกผูกมัดของความสัมพันธ์ครอบครัว ข้อเสนอของ
สามีในการกลับไปอยู่บ้านนอกสำหรับภรรยาแล้วเป็นสถานการณ์ที่ไม่ต่างจากคันจิ เพราะบ้านนอก
เป็นที่เจ็บเหงา และเต็มไปด้วยผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เธอนอกใจ และยิ่งกว่านั้นการที่
สามีทราบการนอกใจของเธอทำให้เธออกใจไม่ได้และกลัวจะมีปัญหาในการใช้ชีวิตประจำวันในคัน
จิถ้าทุกคนรู้เรื่อง ซึ่งแสดงถึงการผูกมัดด้วยความสัมพันธ์ของครอบครัวและเพื่อนบ้านในคันจิ

ภาพยนตร์ *Minasan Sayonara* (2013) เช่นกันได้มีการบรรยายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน
คันจิ ในช่วงลดหย่อนเงื่อนไขการเข้าอาศัยตอนต้นทศวรรษ 1990 เพื่อลดปัญหาจำนวนห้องว่างในคัน
จิ จากการเปิดรับชาวต่างชาติ ผู้อยู่อาศัยไม่จำเป็นต้องเป็นครอบครัวและลดเงื่อนไขเรื่องเงินเดือนขึ้น
ต่ำ แต่ขณะเดียวกันกลับทำให้คันจิมีภาพลักษณ์ที่แย่ลงเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ครอบครัวมี
ปัญหาและทำให้ความปลอดภัยภายในลดลง อย่างไรก็ตามภาพยนตร์ก็แสดงให้เห็นถึงข้อดีของคันจิ
สมัยเก่าจากการมีชุมชนที่เข้มแข็งภายในที่คอยดูแลความปลอดภัยและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใน
ฉากที่ซาโตรุเดินตรวจตราภายในตึกคันจิและปกป้องคนครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวจากพ่อเลี้ยงและ
บุคคลภายนอก

ด้วยภาพลักษณ์คันจิที่แย่ลงและปัญหามากมายที่เกิดขึ้น ในช่วงทศวรรษ 1990 จึงเป็น
จุดเริ่มต้นการสร้างตึกคันจิทั้งใหม่หมดและฟื้นฟูข้อดีของคันจิในความเป็นชุมชน ภายหลังช่วง
ทศวรรษ 1990 คันจิมีจำนวนผู้อาศัยลดลงอย่างมาก ประกอบกับจำนวนผู้อาศัยมีอายุมากขึ้นจนไม่
สามารถดำเนินกิจกรรมและคงรูปแบบชุมชนได้เหมือนช่วงทศวรรษ 1960 องค์การฟื้นฟูเมือง (UR)
จึงได้คิดปรับปรุงคันจิเก่าเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและตอบสนองความต้องการของผู้อาศัย โดย
รูปแบบคันจิใหม่มีลักษณะเด่นที่การเน้นเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในแบบชุมชนและพื้นที่ใน
ขณะเดียวกันยังเพิ่มความอิสระ ความหลากหลายในรูปแบบคันจิทั้งภายในและภายนอกเพื่อสอดคล้อง
กับยุคที่ความเป็นปัจเจกนิยมขยายตัว โครงการ *Renaissance 2* (ルネッサンス 2) ใน *Tama Musubi*
Terasu (たまむすびテラス) เป็นหนึ่งในโครงการโดยองค์การฟื้นฟูเมือง (UR) ในปี 2009 ที่ได้นำ
บริษัทเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบพัฒนาปรับปรุงคันจิ โดยผสมโครงการปรับปรุงทั้ง 3
โครงการของบริษัทเอกชนเข้าในหนึ่งคันจิและแยกส่วนบริหารตามบริษัทที่เป็นผู้เสนอ โครงการแรก

เป็นการสร้าง단지ที่มีร้านอาหารเชื่อมสัมพันธ์พร้อมสถานดูแลผู้สูงอายุและเน้นสร้างห้อง단지ขนาดเล็กแต่สามารถปรับใช้ได้อย่างอเนกประสงค์เหมาะสำหรับหลายรุ่นครอบครัว โครงการที่สองการสร้าง단지ที่มีสวนและบ้านเล็กพร้อมด้วยแปลงสวนผักพร้อมให้ยืม โครงการที่สามคือการสร้างบ้านพักอาศัยร่วมกันแบบ단지 โครงการนี้มีจุดเด่นคือการสร้างชุมชนผสมระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอายุน้อย และบุคคลภายนอก ผ่านการพบปะในพื้นที่ใช้ร่วมกัน เช่น ร้านอาหาร สวนภายนอก

ภาพที่ 3.17 ดันจิทะเลมะไคระที่มีการติดตั้งลิฟต์มีร้านอาหารเชื่อมสัมพันธ์และสถานที่ดูแล
สำหรับผู้สูงอายุ
ที่มา: Shinkenchiku (2016)

ภาพที่ 3.18 ดันจิแบบติดสวนพร้อมด้วยแปลงสวนผักพร้อมให้ยืมเป็นจุดเชื่อมสัมพันธ์
ที่มา: Shinkenchiku (2016)

อีกโครงการการปรับปรุงคันทันที่ได้รับความร่วมมือจากเอกชน *Muji x UR* โครงการนี้เน้นการออกแบบภายใน โดยมีแนวทางคิดหลักในการดำเนินการ 3 อย่าง คือ ประยุกต์ใช้ ปรับเปลี่ยน และความอิสระ ส่วนไหนภายในห้องที่ยังสามารถใช้ได้ก็ใช้ต่อไป ทำการปรับเปลี่ยนส่วนที่ไม่เข้ากับยุคสมัย รวมถึงเน้นในเรื่องความหลากหลายและความอิสระ เช่น แบบบ้านที่เปิดโอกาสให้ผู้อาศัยทาสีกำแพงและติดเฟอร์นิเจอร์เองได้ แบบบ้านที่มีห้องส่วนตัว 3 ห้องและห้อง DK อยู่ตรงกลางเหมาะสำหรับการอยู่แบบครอบครัวและการแชร์ห้องอยู่ร่วมกัน หรือแบบบ้านที่ใช้ประตูกระดาศเลื่อนปรับเปลี่ยนรูปแบบพื้นที่ภายในบ้านได้อย่างอิสระ

ภาพที่ 3.19 รูปแบบบ้านหลากหลายที่ปรับอายุผู้อาศัยและความชอบ
ที่มา: Shinkenichiku (2016)

การวางแผนแบ่งพื้นที่ใหม่ทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งในห้องและภายนอกของคันทรี ในการปรับปรุง ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990 ได้มีเน้นสำคัญไปที่การเพิ่มพื้นที่ใช้ร่วมนมากขึ้นเพื่อเน้นการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้คนและสร้างชุมชนเข้มแข็ง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังสะท้อนให้เห็นถึง การแบ่งเส้นของความ เป็นพื้นที่ส่วนตัวที่มีความเข้มข้นมากขึ้นจากรูปแบบบ้านที่หลากหลายและการวางแผนภายใน บ้านขึ้นอยู่กับรูปแบบการใช้ชีวิตของแต่ละคน หรือไม่ว่าจะเป็นการแยกอาคารและลักษณะห้องตาม ลักษณะครอบครัวและอายุของผู้อาศัย

3.4 สรุปท้ายบท

การวางแผนแบ่งพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ใช้ร่วมนที่เกิดขึ้นภายในคันทรีมีความเกี่ยวข้องกับการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิตของผู้อาศัยอย่างมาก ในช่วงแรกช่วงคันทรีได้รับความนิยมตั้งแต่ ทศวรรษ 1960 ผู้ออกแบบบ้านมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและชักนำรูปแบบการดำเนินชีวิตภายใน บ้าน จากการนำความเป็นส่วนตัวเข้ามาในชีวิตและการกำหนดรูปแบบของครอบครัวจากรูปแบบห้อง 2DK ที่มีการกำหนดแบ่งพื้นที่ส่วนตัวสำหรับพ่อแม่และแบ่งห้องส่วนตัวให้ลูก รวมถึงลูกบิดประตูล ะบายติดหน้าต่างพร้อมโซ่คล้อง และห้องน้ำภายในห้อง การออกห้องนั่งเล่นให้เป็นพื้นที่สำหรับ ครอบครัวเพื่อให้บ้านเป็นพื้นที่สำหรับครอบครัว พร้อมทั้งนำเสนอความแปลกใหม่และล้ำสมัยในคันทรี จากความครบครันภายในตัวและระบบใหม่แบบชุมชนที่ดูแลกันเอง ภาพเหล่านี้ถูกนำเสนอทางสื่อ โฆษณาและภาพยนตร์ ประกอบกับด้านผู้อาศัยเองที่นิยมมีครอบครัวเดี่ยวเป็นแบบครอบครัวกระแสหลักตามแบบคันทรีที่ถูกออกแบบไว้เพราะเป็นรูปแบบที่มั่นคงตามเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น

ถัดมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 คันทรีในรูปแบบเดิมเหมือนทศวรรษ 1960 ถูกสร้างขึ้นมามากมาย ด้วยภาวะเศรษฐกิจชะลอการเติบโตจากวิกฤตน้ำมัน ประกอบบริบททางสังคมการเปลี่ยนร ูปแบบโลกที่หลุดจากความหลงใหลในความเป็นตะวันตก หันมาเน้นความแตกต่างเพื่อแสดงความเป็น ตัวเอง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่คันทรีได้รับความนิยมลดลง คันทรีที่คงรูปแบบเดิมกับรูปแบบการดำเนินชีวิต ที่เริ่มเปลี่ยนไปทำให้เกิดความขัดแย้งด้านการอยู่อาศัย การปรับเปลี่ยนการวางแผนแบ่งและการใช้ พื้นที่ภายในส่วนมากเริ่มถูกกำหนดโดยผู้อาศัย ซึ่งเห็นได้จากความรู้สึกขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็น เรื่องการขาดความเป็นส่วนตัวและความอึดอัดจากกฎระเบียบของชุมชนภายในคันทรี ทำให้พื้นที่ ภายในห้องคันทรีมีเส้นกันแบ่งของห้องส่วนตัวรวมถึงระหว่างห้องกับภายนอกชัดเจนยิ่งขึ้น

ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 ลง ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างรุนแรงได้ทำให้รูปแบบชีวิตของผู้อาศัย ออกมาหลากหลายและมีความเป็นปัจเจกนิยมมากขึ้น โดยครอบครัวผู้อาศัยมีขนาดเล็กลงเพื่อรองรับ ความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนและความนิยมคนเดียว พร้อมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบประชากรตาม

ช่วงอายุ ดันจิในช่วงหลังมาที่ไม่ได้รับความนิยมนจึงถูกปรับปรุงใหม่ โดยผู้ออกแบบเปิดเส้นแบ่งความเป็นส่วนตัวของตัวห้องให้เปิดกับภายนอกมากขึ้นเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ และในขณะเดียวกันก็ให้ผู้อาศัยมีส่วนกำหนดเส้นแบ่งเองภายในห้องอย่างอิสระอีกด้วย กล่าวคือผู้ออกแบบและผู้อาศัยต่างมีอำนาจการกำหนดแบ่งเส้นความเป็นส่วนตัวและพื้นที่ใช้ร่วมทำให้เส้นแบ่งมีความหลากหลายตามความเป็นปัจเจกและวัยรุ่น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved